

OBSERVATION
UDC 613.62:331.87(497.13)

MEDICINA RADA U HRVATSKOJ DANAS. ORGANIZACIJA I RADNICI

VLASTA DEČKOVIĆ-VUKRES

*Hrvatski zavod za javno zdravstvo,
Zagreb*

Primljeno 31. listopada 1995.

Prema Registru zdravstvenih djelatnika zaposlenih u zdravstvenim ustanovama Republike Hrvatske, koji se vodi pri Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo, u Republici Hrvatskoj u listopadu 1995. godine bio je zaposlen 381 specijalist medicine rada, a od njih 34 u privatnoj praksi. Od toga broja samo 188 ili 49% bilo je zaposleno u djelatnosti medicine rada, 163 ili 43% u općoj medicini, a 30 ili 8% u drugim djelatnostima. Ukupno je u djelatnosti medicine rada (bez privatne prakse) bilo zaposleno 649 radnika. Među ovima je 230 liječnika (200 specijalista, 8 liječnika na specijalizaciji i 22 liječnika opće medicine), 136 zdravstvenih radnika visoke stručne spreme i 200 zdravstvenih radnika srednje stručne spreme. Djelatnost medicine rada organizirana je u 127 jedinica u 65 općina i gradova u Republici Hrvatskoj. U 78 jedinica obavlja se samo specifična zdravstvena zaštita, u 20 kompletna zdravstvena zaštita, a u 29 samo kurativna zdravstvena zaštita. Ovakva šarolika organizacija posljedica je prijelaznog razdoblja nakon stupanja na snagu Zakona o zdravstvenoj zaštiti u kolovozu 1993. godine po kojem je djelatnost medicine rada definirana kao isključivo preventivna djelatnost na primarnoj razini. Najviše specijalista medicine rada koji rade u općoj medicini ima upravo u velikim gradovima kao što su Zagreb, Rijeka i Sisak.

Ključne riječi:
specifična zdravstvena zaštita radnika, zdravstveni radnici

U 1995. godini zdravstvena zaštita radnika organizirana je kao posebna služba u domovima zdravlja svih županija (u 52 grada i 19 općina) Republike Hrvatske (slika). Ova djelatnost obavlja se i u četiri hrvatska zavoda za javno zdravstvo te u Zavodu za prometnu medicinu i psihologiju prometa. Do 1. listopada 1995. godine u Hrvatskoj je registrirano i 11 privatnih ordinacija medicine rada.

Radnici

Od 1990. godine neprekidno se smanjuje broj zaposlenih u medicini rada. Broj liječnika manji je za 74%, specijalista medicine rada za 57%, zdravstvenih radnika više stručne spreme za 45% a broj radnika sa srednjom stručnom spremom manji je čak za 78% (tablica 1).

Tablica 1. Zdravstveni djelatnici u medicini rada 1990.–1994.
Table 1 Health workers active in the occupational health service, 1990–1994

Godina Year	1990	1991	1992	1993	1994	Indeks/Index 1994/1990
Liječnici Physicians	927	438	326	291	241	26
Specijalisti medicine rada Occupational health specialists	428	234	236	211	182	43
VŠS Community college background	246	154	162	136	136	55
SSS Secondary school background	950	430	313	265	205	22

Prema izvješćima službe medicine rada za 1994. godinu u zaštiti zdravlja radnika radila su 243 liječnika, i to 182 specijalista medicine rada, 135 zdravstvena radnika s višom stručnom spremom, 201 zdravstveni radnik sa srednjom stručnom spremom te 64 nemedicinska radnika (među njima 51 psiholog i 6 socijalnih radnika) (1).

Prema podacima Registra zdravstvenih djelatnika (2) u zdravstvenim ustanovama u Republici Hrvatskoj na dan 31. prosinca 1994. godine bila su zaposlena 362 specijalista medicine rada (bez onih na privremeno zaposjednutim područjima), od kojih je 335 radilo u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (djelatnost medicine rada i opće medicine). Pri tome treba naglasiti da samo 50% specijalista medicine rada radi na specifičnoj zdravstvenoj zaštiti radnika, dok 42% radi u djelatnosti opće medicine na poslovima kurative (tablica 2). Na isti dan bilo je i sedam privatnih ordinacija medicine rada (2). Broj aktivnih osiguranika po jednom liječniku specijalistu medicine rada vrlo se razlikuje od županije do županije, a ovisi i o tome da li se uzima u obzir ukupan broj specijalista medicine rada ili samo broj onih koji rade u djelatnosti medicine rada (tablica 3). Za Republiku Hrvatsku omjer je jedan specijalist medicine rada na 3.832 aktivna osiguranika, odnosno jedan specijalist medicine rada u specifičnoj zdravstvenoj zaštiti na 7.621 aktivnog osiguranika.

Tablica 2. Specijalisti medicine rada u Republici Hrvatskoj po županijama na dan 31. prosinca 1994.

Table 2 Number of occupational health specialists by county, Croatia, December 31, 1994

Županija County	Specijalisti medicine rada OH specialists		Rade u medicini rada Active in OH service	
	n		n	%
Grad Zagreb	150		58	39
Zagrebačka	7		4	57
Krapinsko-zagorska	5		3	60
Sisačko-moslavačka	16		3	19
Karlovačka	8		6	75
Varaždinska	13		6	46
Koprivničko-križevačka	11		6	55
Bjelovarsko-bilogorska	5		4	80
Primorsko-goranska	45		21	47
Ličko-senjska	1		1	100
Virovitičko-podravska	2		1	50
Požeško-slavonska	5		2	40
Brodsko-posavska	11		7	64
Zadarsko-kninska	8		6	75
Osječko-baranjska	8		5	63
Šibenska	7		6	86
Vukovarsko-srijemska	6		2	33
Splitsko-dalmatinska	29		22	76
Istarska	15		12	80
Dubrovačko-neretvanska	5		4	80
Međimurska	5		3	60
UKUPNO / TOTAL	362		182	50

Tablica 3. Broj aktivnih osiguranika na jednog specijalista medicine rada u Republici Hrvatskoj po županijama na dan 31. prosinca 1994.

Table 3 Number of active insurees per one occupational health specialist by county, Croatia, December 31, 1994

Županija County	Aktivni osiguranici Active Insurees	Aktivni osiguranici na 1 specijalista medicine rada Active Insurees per 1 OH specialist	
		Na ukupan broj spec. medicine rada Per total no. of OH spec.	Na broj spec. medicine rada u medicini rada Per OH spec. in OH
Grad Zagreb	423.004	2.694	6.823
Zagrebačka	-	-	-
Krapinsko-zagorska	40.349	8.070	13.450
Sisačko-moslavačka	52.079	3.255	17.360
Karlovačka	40.172	5.022	6.695
Varaždinska	58.112	4.470	9.685
Koprivničko-križevačka	36.409	3.309	6.068
Bjelovarsko-bilogorska	36.473	7.295	9.118
Primorsko-goranska	134.771	2.995	6.418
Ličko-senjska	16.326	16.326	16.326
Virovitičko-podravska	22.494	11.247	22.494
Požeško-slavonska	29.797	5.959	14.899
Brodsko-posavska	39.622	3.602	5.660
Zadarsko-kninska	39.387	4.923	6.564
Osječko-baranjska	70.588	8.823	14.118
Šibenska	24.991	3.570	4.165
Vukovarsko-srijemska	32.539	5.423	16.270
Splitsko-dalmatinska	138.820	4.787	6.310
Istarska	75.021	5.001	6.2521
Dubrovačko-neretvanska	44.922	8.984	11.230
Međimurska	31.195	6.239	10.398
UKUPNO / TOTAL	1.387.071	3.832	7.621

Treba napomenuti da su zadnji kadrovski normativi za medicinu rada doneseni 1980. godine (3):

KADROVSKI STANDARDI ZA SPECIFIČNU ZDRAVSTVENU ZAŠTITU RADNIKA

Sastav tima:

- 1 liječnik,
- 1 medicinska sestra,
- 1 viša medicinska sestra,
- 1 psiholog,
- 1 socijalni radnik,
- 1 inženjer zaštite na radu i
- 1 zdravstveni tehničar sanitarnog smjera.

Broj aktivnih osiguranika na jedan tim: 10.000 - 8.000

U svibnju 1989. godine predložen je Nacrt izmjena i dopuna kadrovskih standarda u jedinicama primarne zdravstvene zaštite u kojem su sudjelovali i predstavnici Sekcije za medicinu rada Zbora liječnika Hrvatske, a glasilo je ovako:

Specifična zdravstvena zaštita radnika i medicina profesionalne orijentacije - medicina rada osniva se kada više od 30% radnika radi na radnim mjestima s posebnim uvjetima rada prema Zakonu.

Sastav tima:

- 1 liječnik specijalist medicine rada
- 2 medicinske sestre (SSS ili VŠS)
- 0,5 psihologa

Broj aktivnih osiguranika na jedan tim: 3.000-5.000

Prijedlog Nacrta, na žalost, nije bio usvojen (4).

Ovom predloženom normativu najbliža je Šibenska županija (1/4.165). S obzirom na ukupan broj specijalista medicine rada ispod ovog normativa jedino je Grad Zagreb (1/2.694). To nije čudno, ako se zna da je u Zagrebu zaposleno čak 41% svih specijalista medicine rada Hrvatske (1, 4). Ako se uzmu u obzir svi poslovi koje bi trebale obavljati ordinacije medicine rada, a koji se danas ne obavljaju ili se obavljaju djelomice (npr. profesionalna orijentacija, medicinska analiza radnog mjesta, zdravstveni odgoj i dr.), ovaj normativ i nije nerealan. Prosjek za Europu je jedan liječnik prema 4.378 aktivnih osiguranika iako varira ovisno o opasnostima radnog mjesta i industrija od 800 u najrizičnijim zanimanjima do 2.500-3.000 radnika po liječniku u zanimanjima manjeg rizika i opasnosti (5).

U listopadu 1995. godine u Republici Hrvatskoj bio je zaposlen 381 specijalist medicine rada. Od tog broja 34 specijalista bila su zaposlena u privatnoj praksi. Samo 188 ili 49% bilo je zaposleno u djelatnosti medicine rada, 163 ili 43% u općoj medicini, a 30 ili 8% u drugim djelatnostima (tablica 4). Ukupno je u djelatnosti medicine rada (bez privatne prakse) bilo zaposleno 649 radnika, od čega je 230 liječnika (200 specijalista, 8 liječnika na specijalizaciji i 22 liječnika opće medicine), 136 zdravstvenih radnika visoke stručne spreme i 200 zdravstvenih radnika srednje stručne spreme (2).

Tablica 4. Specijalisti medicine rada u Republici Hrvatskoj po županijama na dan 1. listopada 1995.
 Table 4 Occupational health specialists, Croatia, October 1, 1995

Županija County	Zdravstvene ustanove Health institutions			Privatnici Private practitioners	
	Spec. medicine rada OH specialists n	Rade u medicini rada Active in OH service n	%	Ukupno Total	Rade u medicini rada Active in OH service
Grad Zagreb	144	49	34	14	1
Zagrebačka	6	3	50	1	-
Krapinsko-zagorska	5	3	60	-	-
Sisačko-moslavačka	16	8	50	1	-
Karlovačka	8	6	75	1	-
Varaždinska	11	4	36	2	1
Koprivničko-križevačka	9	6	67	1	-
Bjelovarsko-bilogorska	7	6	86	-	-
Primorsko-goranska	43	23	55	7	7
Ličko-senjska	1	1	100	-	-
Virovitičko-podravska	2	1	50	-	-
Požeško-slavonska	5	2	40	-	-
Brodsko-posavska	9	7	78	-	-
Zadarsko-kninska	8	6	75	-	-
Osječko-baranjska	8	6	75	-	-
Šibenska	7	6	86	-	-
Vukovarsko-srijemska	6	3	50	-	-
Splitsko-dalmatinska	27	19	70	3	2
Istarska	15	12	80	2	1
Dubrovačko-neretvanska	5	4	80	-	-
Međimurska	5	2	40	2	-
UKUPNO / TOTAL	347	177	51	34	11

Treba napomenuti da su pojedini domovi zdravlja ukinuli djelatnost medicine rada iako prema našim spoznajama specijalisti medicine rada u dijelu svog radnog vremena obavljaju specifičnu zdravstvenu zaštitu zaposlenih. Prema članku 23. Zakona o zdravstvenoj zaštiti, specifičnu zdravstvenu zaštitu mogu obavljati samo domovi zdravlja ili privatne zdravstvene ustanove koje u svom sastavu imaju djelatnost medicine rada odnosno specijalisti medicine rada u privatnoj praksi (6).

I dok se specijalisti medicine rada u Hrvatskoj još bore za svoj status te često zbog nesigurnosti ili pritiska »bježe« u opću medicinu, Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) i Međunarodna organizacija rada (ILO) preporučuju službe medicine rada koje bi bile dostupne svim radnicima i koje bi osiguravale sveobuhvatne programe za provođenje preventivnih mjera i promociju zdravlja kao i liječenje i rehabilitaciju. Prema njima službe medicine rada u zemljama Središnje i Istočne Europe kao i u novoosnovanim državama nastalim raspadom SSSR-a, trebaju se dalje razvijati i usmjeravati i na preventivnu i na kurativnu zaštitu radnika u svim područjima (7).

LITERATURA

1. *Hrvatski zavod za javno zdravstvo*. Izvješće o stanju i radu u zdravstvu Republike Hrvatske u 1994. godini. Zagreb, 1995.
2. *Hrvatski zavod za javno zdravstvo*. Registar zdravstvenih djelatnika. Zagreb, listopad 1995.
3. Kadrovski standardi u jedinicama primarne zdravstvene zaštite. *Narodne novine* 1980;10.
4. Savez SIZ-ova: Nacrt sporazuma o okvirnim standardima i normativima, nomenklaturi mjera i postupaka u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u Republici Hrvatskoj. Zagreb, svibanj 1989.
5. *Rantanen J, ed.* Occupational health services: an overview. Copenhagen: WHO Regional publications; European Series 1990;26.
6. Zakon o zdravstvenoj zaštiti. *Narodne novine* 1993;75:1769.
7. *World Health Organization, WHO*. Concern for Europe's Tomorrow. Project. Copenhagen 1994.

*Summary*OCCUPATIONAL HEALTH SERVICE IN CROATIA TODAY.
ORGANIZATION AND MANPOWER

According to the Health Manpower Register, run by the Croatian National Institute of Public Health, in October 1995 the country's health institutional work force included 381 occupational health specialists, 34 of whom were in private practice. Of the total, only 188 (49%) worked in occupational health, 163 (43%) in general medicine and 30 (8%) in other services. In all, the Occupational Health Service (without private practice) employed 649 persons. Of these, 230 were physicians (200 specialists, 8 medical specialty trainees and 22 general practitioners), 136 university-trained health workers and 200 health workers with secondary school education. The Occupational Health Service operated through 127 units in 65 Croatian communities and towns. Seventy-eight units provided specialized medical care only, 20 comprehensive medical care, and 29 curative services only. Such organizational mix is a consequence of the transitional period since the passage and coming into force in August 1993 of the Health Care Act which has defined occupational health as a purely preventive activity at the primary health care level. Most occupational health specialists who work for the General Medical Service have jobs in major towns like Zagreb, Rijeka and Sisak.

Key terms:
health workers, specialized medical care

Requests for reprints:

Dr. Vlasta Dečković-Vukres
Hrvatski zavod za javno zdravstvo
Rockefellerova 7
10000 Zagreb